

БҮТІНГІНІЦ БАС ТАҚЫРЫНЫ

АЛҚАБИЛЕР ҚАРАЙТЫН ІСТЕР ҚҰРАМЫ КЕҢЕЙДІ

Парламент Мәжілісінде Жоғарғы Соттың қылмыстық істер жөніндегі сот алқасының төрағасы Әбдрабишид Жүкенов депутаттарға «Қазақстан Республикасының Қылмыстық-процестік кодексіне алқабилердің қатысуымен сот қарайтын істер санатын кеңейту бойынша өзгерістер енгізу туралы» заң жобасын таныстыруды. Заң жобасы Мемлекет басшысының «Жаңа Қазақстан: жаңару мен жаңғыру жолы» атты жолдауын іске асыру мақсатында өзірленген.

«Елімізде алқабилер соты 2007 жылдан 1 қантарынан бастап енгізілді және 15 жыл бойы жұмыс істеп келеді. Бұл – біздің сот жүйесін дамыту бағытында ете маңызды шара. Алқабилер соты жарыспалылық пен тараптардың теңдігі, кінасіздік презумпциясы секілді қылмыстық процестің негізгі қағидаттарын бекітуде маңызды рөл атқарады. Қазір алқабилер соты барлық қаралған істердің 10%-на дейін ақтау үкімін шығарады. Алқабилердің қарашауна жататын істер бойынша сотқа дейінгі тергеудің сапасы әлдеқайда жоғары. Тараптар сот талқылауында белсененділік білдіреді», – деді Ә.Жүкенов.

(Соны 5-бетте)

АЛТЫН ҚӨПІР

ҚАЗАК-ТҮРІК ЫНТЫМАҚТАСТЫҒЫНА – 30 ЖЫЛ

Қазақстан тәуелсіздігін жариялағанда ең бірінші танып, құттықтаған Түркия елі еді. Бауырлас бұл елмен дипломатиялық байланыстар 1992 жылдың 2 наурызынан басталған соң, шет мемлекеттер арасында ең бірінші болып Түркия 12 сәуірде Алматыда өз елшілігін ашты. Ал Қазақстан өзінің шет елдердегі алғашқы елшілігін Түркияның Анкара қаласында сол жылы қазан айында ашқан болатын. Биыл қазақ-түрік ынтымақтастығына – 30 жыл толып отыр.

Студенттерге берілген мүмкіндік

Екі елдің арасындағы саяси, мәдени, экономикалық қарым-қатынастар жыл откен сайын тамырын терендете түсүде. Бұл бағытта олардың тілдік, діндік, ділдік мәдени-рухани бірлігі маңызды рөл аткарып отыр. БҮҮ, ЭҰҮ, ИҰҮ, ЕҚҰҮ, АОСШК сияқты алемдік, аймактық және халықаралық үй-йымдардағы ортак ұстанымдарымен ерекшеленетін екі елдің қарым-қатынасына мемлекет басшылары әрдайым сызат түсірмеуге тырысады. Осы арада екі елдің арасындағы ынтымақтастықтың тарихы тәуелсіздіктен бұрын басталғаны айта кеткен жөн.

Мәселен, 1991 жылғы сәуірде Қазақстан мен Түркия үкіметтері арасындағы келісім шенберінде Түркістанда Қожа Ахмет Ясауи атындағы халықаралық қазақ-түрік университеті ашылды. Бұл түркі тілдес елдерде ашылған тұнғыш халықаралық жогары оку орны болып табылады.

(Соны 5-бетте)

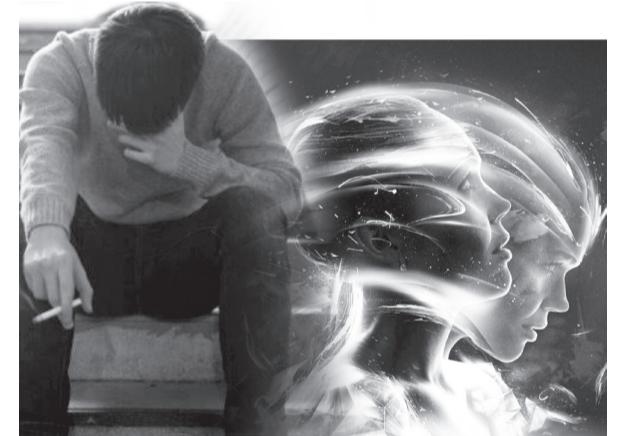
ЕСЕП БІЛМЕЙТІНДЕР
БАНКТІҢ «ЖЕМІ»

3-бет

МЕЙІРІМ КӨРМЕГЕНДЕР
ЗОРЛЫҚ-ЗОМБЫЛЫҚҚА
БЕЙІМ

4-бет

КӨМІЛМЕЙ
ҚАЛҒАН САУСАҚ

8-бет

«РАҚЫМШЫЛЫҚ ТУРАЛЫ» ЗАН

«КЕШІРІМ ЖАСАУ – КЕҢДІК, КЕШІРЕ АЛМАУ – КЕМДІК»

«Кешірім жасау – кеңдік, кешіре алмау – кемдік» дәйіді бабаларымыз. Кешірімді болу кемелдікітің ғана белгісі емес, сонымен бірге бұл ел біrlайын сактаудың, ынтымакты арттыруудың көпілі. Мемлекет басшысының қантар оқиғасына қатысушыларға кешірім беріп, рақымшылық жасау туралы шешім қабылдауды елдікке сына түсірмеуге, татулық пен тыныштықты сактауға негізделген.

Президент Қ.Токаев 1 қыркүйектегі Қазақстан халқына жолдауында не себепті мұндаидай қадам жасалғанын ашып айтты. «Бізге ел біrlігі аудай жақет. Ереулігे қатыскандар да, құштік құрылым қызметкерлері де – өз азаматтарымыз. Олар сот әліл етеді деп қана емес, қогам кешірімді болады деп үміттеніп отыр. Мемлекет қантар оқиғасына қатысқан, бірақ ауыр қылмыс жасамаган азаматтардың жазасын жөнілдettі.

(Соны 2-бетте)

«РАҚЫМШЫЛЫҚ ТУРАЛЫ» ЗАҢ

«КЕШІРІМ ЖАСАУ – КЕНДІК, КЕШІРЕ АЛМАУ – КЕМДІК»

(Соңы. Басы 1-бетте)

Заң бұзғандардың бірқатары кінасін түсініп, откен іске өкініп отыр. Оларға кешіріммен қаралған дұрыс деп ойлаймын. Сондыктан, мен қантар оқигасына катысушыларға бір реттік рақымшылық жариялау туралы шешім қабылдадым», – деген Мемлекет базшысының сөзі көп азаматка үміт сыйлаганы рас.

2 қараша күні Президент «Рақымшылық туралы» заңға қол қойды. Бұл құжаттың жасалуына Марат Қофамов, Исидор Борчавилли секілді галымдар мен адвокаттар, замгерлер үлкен үлес косты. Терен ізденіс пен көшілік тілегін ескере отырып дайындалған заңда жазаны ізгілендіру, азаматтардың өз кателігінен сабак алуына ерекше қоңыл болынген.

«Рақымшылық туралы» заңда көрсетілгендей, кешірім қантар оқигасына катысқандардың барлығына бірдей берілмейді. Соның ішінде тәртіпсіздіктерді үйімдастыруға катысы бар негізгі айыпталушылар, сондай-ақ, мемлекетке опасыздық жасап, билікті күшпен ауыстыруға ерекет жасады деп айыпталғандар рақымшылықта ілінбейді.

Қантар оқигасына катысқандардың көшілігі өрімдей жастар. Олар аланға максатыз барды. Кейірі бойбырдың жетегінде кетіп занбұзушыларға жол берді. Өз ісіне өкініп жаткан азаматтар мемлекет тарапынан жасалған бұл ітілікті шараның маңызын түсініп, кателікten өмірлік сабак аларына сенім мол. Заңда қылмыстық теріс қылыш, женіл және ауырлығы орташа қылмыс жасагандардың сottылығы алынып, жазадан толық босатылғыны айқындалған. Ал ауыр және ауыр қылмыс жасагандардың жазасын 4/3-і қыскарса, ауыр қылмыс жасагандар өзіне белгіленген жазаның жартысын ғана етейтін болады.

Енді рақымшылыққа кімдер ілінеді? Жалпы рақымшылықты ақтаумен шатастыруды болмайды. Ақтау дегеніміз – қылмыстық жауаптылық тартилган азаматтың кінасін екенін растан шығуы. Ал рақымшылық – қылмыс жасаған адамның жазасын женилдетуге, жауаптылықтан босатуға бағытталған. Сондыктан бұл екі сөздің мағынасын шатастырыма керек.

Заңдағы кейір ерекшеліктерді атап откен орынды. Мәселен, қантар оқигасына катысқан азамат рақымшылық тартилган бас тартса, ол өзінің кінәлі еместігін ері қарай сotta дәлелдей алады. Ал іс сotta карапыл, үкім шықса, бұл кезде азаматтың келісімін алмай-ақ рақымшылық колданылады. Сондай-ақ, қантар оқигасы кезінде мемлекетке, кәсіпкерлерге орасан зор материалдық шығын келді. Рақымшылық азаматтардың материалдық шығынды етеге жауапкершілігінен күткәрмайтынын ескергеніміз жөн. Кешірім берілген азамат бостандыққа шыққаннан кейін де өзіне міндеттелген материалдық шығынды етеге береді.

«Рақымшылық туралы» заң қабылданғаны «Бұл құжат полиция қызметкерлерін жазадан босату үшін дайындалған» деп көте пайым жасауышылар да барышылық. Шындығына келгенде, ұсталандарды қинаң, корлап, түрлі азап көрсеткен құзырылып орын қызметкерлері рақымшылықта ілінбейді. Сондыктан, қогамды шатастырытын, тексерілмеген акпарат таратпаған абзап.

А.ИХЛАСБАЙҚЫЗЫ,
Жетісі аудандық №2 сottының судьясы
АЛМАТЫ ҚАЛАСЫ

КОКЕЙКЕСТИ

БАЛАНЫҢ БАСТЫ ҰСТАЗЫ – АТА-АНАСЫ

Еліміздің ертегін де, өркені де – бұгінгі ұрпақ. Жас ұрпакты саналы етіп тәрбиелудің басы отбасынан басталтыны анық. Әрбір бала үшін ең қауіпсіз орын – оның үйі, отбасы. Өйткені, бала қоңыл осы жерде мені жақсы көретін, маған қамкор болатын, корғайтын адамдар тұрады деп сенеді.

Бала тәрбиеінде отбасының орны ерекше. Баланың қамсыз өмір суруіне, ата-анасының мейіріміне бөлініп, білім алып, дамунаға елімізде барлық жағдай жасалған. Отбасының негізгі міндеті баланы өмірге келтіру ғана емес, оны коршаған ортага, адамзатка, өз қогамына пайдалы етіп тәрбиелеу.

Әкіншікे қарай, ез үйінде қамкорлықты сезінбейтін, ата-анасы, заңды өкілдері тараپынан тиісті күтім, тәрбие мен бағып-қагу көрмеге ережетіп келе жатқан ұл-қызымыз аз емес. Жәүтеденген балалардың тағдыры кім-кімнің де жүргегін сыйдататыны анық. Болашак ұрпакты езге сыртқы қүштерден ғана емес, кейде отбасы ішіндегі жағымсыз «ауа райынан» да сақтау керек.

Баланың басты ұстазы – ата-анасы. Дегенмен, қазіргі таңда ата-аналардың бала тәрбиеіне немікүрайлы қарауды өзекті мәселелердің бірі болып отыр. Ақтөбе облысы қамелетке толмағандар істері жөніндегі мамандандырылған ауданаралық сottында жасағспірімдер жасаған қылмыстық қебеюін соның айғағы. Мұндай келенсіз жағдайын қалыптасуына тек баланы ғана кінәлауга болмайды. Өйткені, баланың тәрбиеіне босандық танытқан ата-аналар да құқык бұзушылықтың орын алуына кінәлі боялатыны жасырын емес.

Қазіргі бөлде ата-аналардың балаға көп қоңыл бөле бермеуінін себебі барышылық. Біріншіден, тіршілік қамын ойлап, уакыттарының көбі күнкорис жолына бағытталып жатса, екінші жағынан, кейірін отбасында балалар

А.ЖУМАҒАЛИЕВА,
Ақтөбе облыстық қамелетке толмағандар істері жөніндегі мамандандырылған ауданаралық сottының көнсө бас маманы

мейірімге зәру болып өсіп, каталдық содан пайда болуы мүмкін. Сондай-ақ, шамадан тыс еркіндік берілүй, ата-анасының ішіндікке салынуы да балалардың құқықбұзушылық жасауына себеп болып жататыны рас. «Ұяды не көрсөн, ұшқанда соны ілөрсін» деп халық даналығында айттылатында, әрбір ата-ана бала тәрбиеінде ерекше түлға екендігін ұмыттаған жөн.

Камелетке толмағандар жасаған қылмыстық істердің басын болігі окута құлықсyzдығына, ата-анасының ауыр материалдық жағдайына байланысты жасалады. Бұл жасағспірімдерге ата-ана назарының жетіспейтіндігін, балалардың мінезд-құлқына ата-ана бакылауының жоқтығын көрсетеді.

Статистикалық мәліметтерге сүйенсек, 2021 жылдың 9 айында қамелетке толмағандарға катысты 23 қылмыстық іс қаралып, 12 жасағспірімге катысты қылмыстық жауаптылық тағайындалған. Ал 2022 жылдың 9 айында қамелетке толмағандарға катысты 28 қылмыстық іс қаралып, 11 балалаға катысты қылмыстық жауаптылық тағайындалды. Осының езі бала тәрбиеіне барынша жауапты қарау көркөтіндей.

Статистикалық мәліметтерге сүйенсек, 2021 жылдың 9 айында қамелетке толмағандарға катысты 28 қылмыстық іс қаралып, 11 балалаға катысты қылмыстық жауаптылық тағайындалды. Осының езі бала тәрбиеіне барынша жауапты қарау көркөтіндей.

Казіргі бөлде ата-аналардың балаға көп қоңыл бөле бермеуінін себебі барышылық. Біріншіден, тіршілік қамын ойлап, уакыттарының көбі күнкорис жолына бағытталып жатса, екінші жағынан, кейінші жағынан, кейірін отбасында балалар

ПАЙЫМ

Бүгінде еліміздің сот тәрелігін дамытып, қоғамның қолжетімділігін қамтамасыз ету бағытында қолға алынған әрбір реформа оң нәтижесін беріп келеді. Соның ішінде сот жүйесін межелі мақсаттарға жеткізген «Сот тәрелігінің жеті туйінін» маңызы зор.

«ЖЕТИ ТУЙІН» ЖЕТИСТИККЕ ЖЕТКІЗДІ

Аталған жоба аз уақыттың ішінде халықтың сотка деген сенімін арттырыған даусыз. Атап айтсақ, «Мінсіз судья» – жогары кәсіби сот корпусын калыптастыруды қамтыса, «Үлгілі сот» – жұмысты оңтايлы үйімдастыруға жол ашты. Соның негізінде соттарда фронт-кенселер, құқықтық қызмет корсету орталықтары ашылды. Ал, «Әділ процесс» – әділ және бірізді сот практикасын арттырып, оңтайдыруға, сот асқымдастыруға жаулап келді. Сонымен көрсеткілдік жаулап келді. Сонымен кантар атап атқарылғанда даулар сотсыз шешімін табуда. Ал, «Сапалы нәтиже» аясында аткарылған илілік жұмыс жетерлік. Мәселен, бұрын күрделі сөздер, заң терминдерін колданыла отырып, шұбаланың жауылған сот ақтілері тараптардың түсініктілігін жиғітуға десек категестердің ашықтығын арттырып, оңтайдыруға, сот асқымдастыруға жаулап келді. Сонымен кантар атап атқарылғанда даулар соттың шешімін табуда. Ал, «Сапалы нәтиже» аясында аткарылған илілік жұмыс жетерлік. Мәселен, бұрын күрделі сөздер, заң терминдерін колданыла отырып, шұбаланың жауылған сот ақтілері тараптардың түсініктілігін жиғітуға десек категестердің ашықтығын арттырып, оңтайдыруға жаулап келді. Сонымен кантар атап атқарылғанда даулар соттың шешімін табуда. Ал, «Сапалы нәтиже» аясында аткарылған илілік жұмыс жетерлік. Мәселен, бұрын күрделі сөздер, заң терминдерін колданыла отырып, шұбаланың жауылған сот ақтілері тараптардың түсініктілігін жиғітуға десек категестердің ашықтығын арттырып, оңтайдыруға жаулап келді. Сонымен кантар атап атқарылғанда даулар соттың шешімін табуда. Ал, «Сапалы нәтиже» аясында аткарылған илілік жұмыс жетерлік. Мәселен, бұрын күрделі сөздер, заң терминдерін колданыла отырып, шұбаланың жауылған сот ақтілері тараптардың түсініктілігін жиғітуға десек категестердің ашықтығын арттырып, оңтайдыруға жаулап келді. Сонымен кантар атап атқарылғанда даулар соттың шешімін табуда. Ал, «Сапалы нәтиже» аясында аткарылған илілік жұмыс жетерлік. Мәселен, бұрын күрделі сөздер, заң терминдерін колданыла отырып, шұбаланың жауылған сот ақтілері тараптардың түсініктілігін жиғітуға десек категестердің ашықтығын арттырып, оңтайдыруға жаулап келді. Сонымен кантар атап атқарылғанда даулар соттың шешімін табуда. Ал, «Сапалы нәтиже» аясында аткарылған илілік жұмыс жетерлік. Мәселен, бұрын күрделі сөздер, заң терминдерін колданыла отырып, шұбаланың жауылған сот ақтілері тараптардың түсініктілігін жиғітуға десек категестердің ашықтығын арттырып, оңтайдыруға жаулап келді. Сонымен кантар атап атқарылғанда даулар соттың шешімін табуда. Ал, «Сапалы нәтиже» аясында аткарылған илілік жұмыс жетерлік. Мәселен, бұрын күрделі сөздер, заң терминдерін колданыла отырып, шұбаланың жауылған сот ақтілері тараптардың түсініктілігін жиғітуға десек категестердің ашықтығын арттырып, оңтайдыруға жаулап келді. Сонымен кантар атап атқарылғанда даулар соттың шешімін табуда. Ал, «Сапалы нәтиже» аясында аткарылған илілік жұмыс жетерлік. Мәселен, бұрын күрделі сөздер, заң терминдерін колданыла отырып, шұбаланың жауылған сот ақтілері тараптардың түсініктілігін жиғітуға десек категестердің ашықтығын арттырып, оңтайдыруға жаулап келді. Сонымен кантар атап атқарылғанда даулар соттың шешімін табуда. Ал, «Сапалы нәтиже» аясында аткарылған илілік жұмыс жетерлік. Мәселен, бұрын күрделі сөздер, заң терминдерін колданыла отырып, шұбаланың жауылған сот ақтілері тараптардың түсініктілігін жиғітуға десек категестердің ашықтығын арттырып, оңтайдыруға жаулап келді. Сонымен кантар атап атқарылғанда даулар соттың шешімін табуда. Ал, «Сапалы нәтиже» аясында аткарылған илілік жұмыс жетерлік. Мәселен, бұрын күрделі сөздер, заң терминдерін колданыла отырып, шұбаланың жауылған сот ақтілері тараптардың түсініктілігін жиғітуға десек категестердің ашықтығын арттырып, оңтайдыруға жаулап келді. Сонымен кантар атап атқарылғанда даулар соттың шешімін табуда. Ал, «Сапалы нәтиже» аясында аткарылған илілік жұмыс жетерлік. Мәселен, бұрын күрделі сөздер, заң терминдерін колданыла отырып, шұбаланың жауылған сот ақтілері тараптардың түсініктілігін жиғітуға десек категестердің ашықтығын арттырып, оңтайдыруға жаулап келді. Сонымен кантар атап атқарылғанда даулар соттың шешімін табуда. Ал, «Сапалы нәтиже» аясында аткарылған илілік жұмыс жетерлік. Мәселен, бұрын күрделі сөздер, заң терминдерін колданыла от

БҮГІНГІНІҢ БАС ТАҚЫРЫБЫ

АЛҚАБИЛЕР ҚАРАЙТЫН ІСТЕР ҚҰРАМЫ КЕҢЕЙДІ

(Соңы. Басы 1-бетте)

Спикердің сөзінше, 2007–2009 жылдары алқабилер өлім жазасы мен өмір бойына бас бостандығынан айыру жазасы тағайындалатын қылмыстар бойынша істерді қарады. Осы кезеңде алқабилердің қатысуымен жылына 50-ге жуық іс қаралды. (2007 жылы – 36 іс, 2008 жылы – 44 іс, 2009 жылы – 65 іс). Бұл – сottтар қараган барлық аса ауыр қылмыстық істердің шамамен 9 пайызы.

- 116-баптың 2, 3-бөліктері (адамның дене мүшелерін зансыз алу);
 - 146-баптың 2, 3-бөліктері (азаптау);
 - 249-баптың 2-бөлігі (рейдерлік);
 - 317-баптың 4-бөлігі (медицина қызметкерінің әрекеттерінен абайсызда екі немесе одан да көп адамның қаза болуы);
 - 335-баптың 4-бөлігі (ауыр салдарға әкелген балық пен басқа да су жануарларын зансыз аулау);
 - 337-баптың 4, 6-бөліктері (ауыр сал-

2013 жылдың шілдесінде алқабилер соты қарайтын істер санаттары қайта азайтылды, олардың қарауына тек өлім жазасы мен өмір бойына бас бостандығынан айыруға экеп соғатын істер ғана қалды. Мұндай өзгеріс алқабилер қатысатын істердің күрт тәмендеуіне экелді. Осылайша халық өкілдері жылына шамамен 50-60 істі ғана қарады. Бұл – соттар қараған бүкіл аса ауыр қылмыстық істердің шамамен 3%-ын ғана құрайды.

дарға экелген заңсыз аң аулау);

- 345-баптың 4-бөлігі (көлік құралын басқарғанда абайсызда екі немесе одан да көп адамның өліміне экелген жол-көлік оқиғасы);
- 345-1-баптың 4-бөлігі (көлік құралын мас күйінде басқарып, екі немесе одан да көп адамның өліміне экелген жол-көлік оқиғасы);
- 346-баптың 5, 6-бөліктері (көлік қура-

2015 жылды алқабилер қарайтын істер санаты аса ауыр қылмыстардың 14 құрамына дейін кеңейді. Ал 2023 жылғы 1 қаңтардан бастап қолданысқа енгізілетін 2019 жылғы 27 желтоқсандағы заңға сәйкес алқабилер сотының соттылығы тағы 16 құрамға көбейтілі. Сонын негізінде көзсөз жүргізілгенде 3%-ын ғана құрайды.

– 346-баптың 3, 6-бөліктегі (көлік құралын басқару құқығынан айырылған және мас күйінде көлік басқарғанда адамның өліміне әкелген жол-көлік өқиғасы). Жалпы алғанда, алқабилер сотының қарашына 44 құрам жата-тын болады.

Жоғарғы Соттың баспасөз қызметі

ТҮЙТКІЛ

АЛАЯҚТАР АЯУШЫЛЫҚТЫ БІЛМЕЙДІ

Алаяқтық қылмысынан зардап шегушілер жыл өткен сайын көбейіп барады. Өсіресе, соңғы кезде интернет-алаяқтық кең өріс алада.

Азаматтардың құқықтық сауатын көтеріп, қылмыс орбитасына тартылмауы үшін жасалып жатқан жұмыстар аз емес. Соның ішінде сот саласы да заңнамаларды түсіндіру, азаматтарды алайқтардан сактандыру бағытында іргелі істерге мұрындық болып жүр. Өкініштесінде азаматтар ресми деректен ғері алайқтардың сезінен көбірек сенелі

Алайқың қылмысының көбеюіне ықпал етіп отырған азаматтардың өздері. Себебі, жеңіл жолмен табыс табуды көздейтін жандар ешкімді ақша беруге мәжбүрлемейді, күш колданбайды. Алайқыпен істі болған жандардың көпшілігі жоғары білімді, азаматтардың психологиясын жақсы біледі, көпшілікпен тез тіл табысып, сеніміне кіруге ете бейім болады. Осындай қасиеттерді менгергендіктен, қарапайым халық қанша құдіктеніп тұрса да «жалақысы жоғары жұмысқа тұрғызып беремін, үлкен сомада несие алуға көмектесемін, тұрғын үй кезегін жылжытуға ықпал етемін» деген сөзге сеніп, қолындағы барын алайқың алақанына салады. Ең қызығы, көп тұрғындар өзінің алданғанымен қоймай, туystарын, әріптестерін, достары мен көршілерін де алайқтар қақпанына түсіріп жатады. Ал алданушылар көбейген сайын үәдені үйіп-төккен қылмыскерлер кейіннен мекенжайын өзгертіп, телефон номерін ауыстырып алғанын кайтармаудын амалын жасайды.

Кез келген қылмыстың өтеуі – жаза. Біреудің ақ адаптациясын алдап алған алаяқтар да күндердің күні жазага тартылары күмәнсіз. Кейде өзінің алданғанын намыс көріп құзырыл орындарға арыз жазудан бас тарттындар да бар. Дегенмен, алаяқтардың көбі қылмыстың жазадан құтылмайтынын айта кеткеніміз жөн. Қылмыстың кодекстің 190-бабында алаяқтың қылмысы үшін берілетін жаза көрсетілген. Осы баптың 1-бөлімі алаяқтық, яғни бөтеннің мүлкін жымқыру, алдау немесе сенімді теріс пайдалану жолымен бөтен мүлікке құқықты иемдену қылмысы үшін жаза белгілейді. Яғни, мұндай құқықбұзушылыққа жол бергендердің мүлкі тәркіленіп, 1000 АЕК-ке дейінгі мөлшерде айыппұл салуға не сол мөлшерде түзеу жұмыстарына не алты жұз сағатқа дейінгі мерзімге қоғамдық жұмыстарға тартуға не екі жылға дейінгі мерзімге бас бостандығын шектеуге не сол мерзімге бас бостандығынан айыруға жаза тағайындалады. Қылмысқа қатысушылар саны артып, қылмыс құрамы көбейген сайын жаза да ауырлай түседі. Мәселен, алаяқтық адамдар тобының алдын ала сөз байласуымен; адам өзінің қызмет бабын пайдалана отырып; әкпараттық жүйені пайдаланушыны алдау немесе сенімін теріс пайдалану жолымен; мемлекеттік сатып алу саласында жасалған жағдайда жаза алдынғыдай жоғары. Мұндай алаяқтық үшін сотталушының мүлкі тәркіленіп, белгілі бір лауазымдарды атқару немесе белгілі бір қызметпен айналысу құқығынан үш жылға дейінгі мерзімге айыра отырып немесе онсыз, 4 мың АЕК-ке дейінгі мөлшерде айыппұл салуға не сол мөлшерде түзеу жұмыстарына не бір мың сағатқа дейінгі мерзімге қоғамдық жұмыстарға тартуға не төрт жылға дейінгі мерзімге бас бостандығын шектеуге не сол мерзімге бас бостандығынан айыруға жазаланады. Сәйкесінше алаяқтық ірі мөлшерде; екі немесе одан да көп адамға қатысты; бірнеше рет жасалған жағдайлда жаза тіптен жоғары.

Заңың бұл баптарын жеңіл жолмен табыс тапқысы келетіндердің қареріне қайта-қайта салып түру артықтық етпейді. Одан бөлек, қарапайым азаматтарды алайқтардан сақтандыруға да жеткілікті деңгейде көніл бөлгениміз абыз. Себебі, азаматтар ең алдымен сауатының кемдігінен қылмыс құрбаны болып жатады. Кейбір жандар ақпаратты тексеруге, мәліметтің шынайылығына көз жеткізуге мән бермейді. Бұғаңдай ақпараттық заманда мемлекеттік қызметке түру, балаңашаға орналастыру, жоғары оку орнына түсіру, үй кезегін жылжыту си-яқты қызметтердің ашық жүргізілетіні белгілі. Ендеше, осындай өз ретімен атқарылатын іске орта жолдан пара беру – сауаттың төмен екенінің дәлелі. Мұны интернет-алайқтар да тиімді пайдалануда. Фаламтордан күмәнді дүкендерге тапсырыс беріп, алдын ала ақша аударымын жасаған жандар да алайқтарға алданғанын кеш біліп жатады. Міне, осындай келенсіздіктер жиі орын алмасын десек, жақындарымызды алайқтардан сақтандырайық! Кез келген ақпаратты, соның ішінде өте арзан тауар, қызмет ұсынғандарға күмәнмен қарап, деректерді тексеруге үйренгеніміз абыз. Өйткені, өзіміз сактық жасамасақ, алайқтар аяушылық дегенді білмейді. Қылмыскерлерге адами сезім қашан да жат.

**Дина ТОЙЖАНОВА,
Сайрам ауданың сотының судьясы
ТҮРКІСТАН ОБЛЫСЫ**

АЛТЫН КӨПІР

ҚАЗАҚ-ТҮРІК ЫНТЫМАҚТАСТЫҒЫНА – 30 ЖЫЛ

(Соңы. Басы 1-бетте)

Бұдан бөлек Түркия үкіметі жыл сайын Қазақстан азаматтарына «Түркияның стипендиялары» бағдарламасы бойынша 200-ге жуық грант бөліп тұрады. Соның нәтижесінде бүгіндегі екі елдің оқу гранттарымен қатар, өз күшімен және жоғары оку орындары арасындағы серіктестік бойынша оқып жатқан жастар саны жүздеп емес, мындаған саналатын жағдайға жетіп отыр.

Тарихқа көз жүгіртер болсақ Қазақстан мен Түркия арасындағы стратегиялық әріптестік туралы келісім 2009 жылы жасалған екен. 2012 жылы 22-24 мамырда Режеп Ердоғанның Премьер-Министретінде Қазақстанға ресми сапары кезінде Жоғары деңгейлі Стратегиялық ынтымақтастық кеңесін құру туралы ортақ мәлімдемеге және «Жаңа синергия» ортақ экономикалық бағдарламасына қол қойылды.

Соңғы жылдары екі елдің арасындағы сауда айналымын 10 млрд долларға дейін ұлғайту жайы жиі сөз болып жүр. Қазақстан мұнай, уран сияқты аса маңызды энергетикалық ресурстарға бай. Әуе, су және құрлықтық қатынас жолдарының аса маңызды торабында орналасқан Түркия болса жеңіл өнеркәсіп бүйімдары мен тек жылы жактарда ғана өсетін бірқатар ауыл шаруашылығы өнімдерін әлемдегі ірі экспорттаушылардың бірі. Кейінгі кезде тұрмыстық техникалық бүйімдар мен машина жасау саласында да зор жетістікке жеткен Түркия өнімдерінің тұтынушысы Қазақстанда да аз емес. Сол себепті, тауар айналымы бойынша жоспарланған межені бағындыруға мүмкіндік бар. Оған Түркияның туризм саласының қосар үлесі қомақты. Оны Түркітілдес журналистер көрінген Түркияға үйімдастырыған сапары барысында біздің де көзіміз жетті.

Әлемдік туризмнің көшбасшысы

Туризм – Түркия экономикасының аса маңызды салаларының бірі. Туристер көп келетін елдердің ондығына кіретін Түркияда БҰҰ-ның білім және мәдениет саласындағы ұйымы (ЮНЕСКО) тарапынан мойындалған 17 әлемдік мұра және 51 әлемдік мұра ескерткіші бар. Мындаған жылдық тарихы бар нысандарды көру үшін саяхатшылар мұнда дүниенің түкпір-түкпірінен ағылып кеп жатады. Оның ішінде Еуропа мен Азияның ортасында орналасқан және үш бірдей империяның астанасы болған Стамбулды және ондағы Еуропа мен Азияның жалғайтын Босфор көпірін көру үшін келетіндердің үлесі басым. Мәселен, 2019 жылда Түркия шетелдік туристердің саны жағынан әлемде 6-орын алды. Түркияның мәдениет және туризм министрлігіне қарасты мекемелердің есебіне

шінде 32 млн 590 мыңдан астам шетелдік турист келіпті. Бұл 2019 жылдың сәйкес уақытымен салыс тұрғанда 5 пайызға кем. Дегенмен сонынан дейін шетелдік туристер саны 2019 жылғы 51,2 миллиондық межеге жетеді деген үміт бар.

Түркітілдес журналистер корының атынан барған қазақстандықтар кәне ұйымдастыруышылар тара-лынан шақырылған Әзіrbайжан, Қыргызстан, Өзбекстан журналистиеріне жол көрсетушілердің сөзінде, Қарағанда, Түркиядагы 16 қалада жауапсіз, тыныш деген мағынаны белдіретін «cittaslow» деген белгі бар. Соның бірі – Изник. Бұл қаланы атап өтуге себеп болған жаңарасы 2020–2021 жылдары әлемдегі аяғынан тік тұрғызған коронавирус индеті кезінде халықтың тұрмыстық жағдайда әдеттегіден көбірек тұтынуы нәтижесінде суы азайған Никея көлінің жағалауынан әйгілі Никея шіркеуінің орны табылды. Ушінші ғасырда салынған бұл шіркеу мұндағы ең көне діни ғибадатхана болып табылады. Оны түрік археологтары көптен бері іздеп, таба-

Көпшілікті
қызықтырған
кәне калд

Осы арада айта кететін бір жайт 1331 жылы Орхан султан Изникт

Ерлік ЕРЖАНҰЛЫ,
«Зан газеті»

